

Hirsi Ali on yksi islamin uudenaikaisista kriitikoista mutta myös suunnannäyttäjistä. Islaminkin kohdalla uudistajat nousevat marginaalisista: aika monet islamin piiristä juuri nyt esiin astuvista uudistajista ovat Hirsi Alin tapaan naisia. Vallanpitäjähän harvoin tekevät reformaatioita. Onko islamin reformaatio sitten mahdollinen? Ayaan Hirsi Ali ainakin suhtautuu yllättävän toiveikkaasti islamilaiseen reformaatioon ja uskoo sen jo käynnistyneen.

Hirsi Alin teos on nykyajan tärkein ilmaistuna voimaannuttava. Hänen pyrkimyksensä on voimaannuttaa islaminuskoiset itsensä vastuuseen itsestään ja uudistumisestaan. Länsimaiset liberaalit kutsutaan apujoukoiksi tukemaan uudistajia ja hyötymään tuloksista: väkivallattommasta ja suvaitsemmasta maailmasta.

VESA HIRVONEN, DOS.

RICHARD SAKWA

Taistelu Ukrainasta: Kuinka idän ja lännen intressit törmäsivät. Suom. Tatu Henttonen. Tampere: Vastapaino 2016. 464 s.

Richard Sakwa on Venäjän ja Euroopan politiikan tutkimuksen professori Kentin yliopistossa Isonsa-Britanniassa. Hän on tutkinut pitkään ja kattavasti Venäjän ja sen naapurimaiden suhteita erityisesti turvallisuus- ja talouspolitiikan näkökulmista. *Taistelu Ukrainasta*, joka ilmestyi englanniksi vuonna 2015 nimellä *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, sijoittaa Ukrainan 2010-luvun alkupuolen tapahtumat osaksi globaalin politiikan uudelleen muokautumista niin sanotun kylmän sodan päättymisen (1989–1991) jälkeisessä tilanteessa. Sakwan pääväite on, että Ukrainan nykyisessä kriisissä on pohjimmiltaan kyse siitä, kuka

hallitsee maan tuotantoelämää sekä millaista ulkopoliittikkaa Ukrainan tulli harjoittaa: sitoutua johonkin sotilaalliseen liittoumaan vai pysyä puolueettomana.

Sakwan mukaan läntisessä mediassa Ukrainan kriisi on kuvattu yksioikoisesti ”hyvien”, Eurooppaan sitoutuvien kansallismielisten ja ”pahojen”, Venäjään liittymistä kannattavien ”separatistien” välisenä taisteluna. Toisin sanoen Venäjältä on tehty ensisijainen syyllinen kriisiin. Tässä Sakwan mielestä ollaan jo lähtökohtaisesti vääressä. Kylmän sodan päätyttyä Yhdysvallat julistautui sodan voittajaksi. Historia oli ”loppunut”, koska parempaa maailmaa ei enää voitaisi saada kuin uusliberalistinen talousjärjestelmä ja Yhdysvaltain johtama globaali ”demokratia”. Venäjä ei suostunut tunnustamaan kylmän sodan häviäjäksi. 1990-luvulla se oli liian heikko kyttäkseen vakavasti haastamaan ”voittajia”, mutta 2000-luvulla se on alkanut vaatia maailman tunnustamista monen valtakeskuksen toimintakentäksi.

Sakwa kutsuu tätä pluralismiksi. En pidä termiä täysin onnistuneena: monikeskisyys ei välttämättä ole moniarvoisuutta. Hän on kuitenkin mielestäni oikeassa siinä, että Euroopan turvallisuuspolitiikkaa on vuoden 1991 jälkeen rakennettu ensisijaisesti Naton varaan, ja 2000-luvulla Euroopan unionin (EU) ja Naton laajentuminen on monessa tapauksessa, ja erityisesti Itä-Euroopassa, yhdistetty toisiinsa. Sakwa toteaa, ettei ole kummallista, jos Venäjä näkee tämän kehityksen uhkana itselleen. Jos Ukraina olisi liittynyt EU:hun, vaikka vain eräänlaisena ulkojäsenenä, kuten näytti tapahtuvan syksyllä 2013, myös Nato olisi ilmeisesti saapunut alueelle, jolla on sekä pitkä yhteinen historia että pitkä yhteinen raja Venäjän kanssa. Tämä olisi Venäjän näkökulmasta muodostanut uhan maan Mustanmeren laivastolle ja oli ehkä tärkein syy vallata Krim.

Sakwan tulkinnassa Yhdysvallat,

Nato ja EU ovat – tässä järjestyksessä – vähintään yhtä syyllisiä Ukrainan kriisiin kuin Venäjä ja Ukrainan niin sanotut venäläismieliset kansalaiset. Hän ei kuitenkaan korvaa yhtä mustavalkoista tulkintaa toisella. Globaalisti Ukrainan kriisiin ovat jollain tavalla syyllisiä kaikki osapuolet. Niin lännessä kuin Venäjälläkin on puhuttu toisen ohi. Toisen osapuolen huolenaiheita tai ehdotuksia ei ole otettu vakavasti.

Ukrainan kriisillä on myös sisäpoliittiset syynsä, joista tärkeimpiin kuului epäonnistuminen talouden uudelleen rakentamisessa vuoden 1991 jälkeen. Taloudellinen valta keskittyi pienehkölle joukolle oligarkkeja (sata ihmistä omistaa 80–85 % maan varallisuudesta), jotka saivat hallitsevan aseman myös politiikassa. Valtion ja talouselämän yleisen rakentamisen sijaan oligarkit taistelivat keskenään vallasta, mikä jakoi myös Ukrainan asukkaita eri mahtimiesten kannattajiin. Oman asemansa vahvistamiseksi oligarkit tukeutuivat sisäpolitiikassa toisinaan kansallismieliseen, toisinaan Venäjä-yhteyksien tärkeyttä korostavaan retoriikkaan. Ulkopoliitiikassa he tukeutuivat milloin EU:hun, milloin Venäjään.

Toisin kuin länsimaisessa mediassa on esitetty, useimmat oligarkeista eivät kuitenkaan olleet länsimielisiä tai venäläismielisiä, vaan pragmaattisen itsekeskeisiä. Yhdysvaltain, Naton, EU:n ja Venäjän kiista eurooppalaisesta turvallisuuspolitiikasta kuitenkin pakotti heidät ottamaan kantaa puoleen tai toiseen. Tämä paine johti niin sanottuun Euro-Maidaniin vuoden 2014 alussa, laillisesti presidentiksi valitun Viktor Janukovitšin syrjäyttämiseen ja kansallismielisen, ”eurooppalaisuutta” korostavan oligarkian valtaantuloon. Pysyäkseen vallassa tämän oligarkian, johon nykyinen Ukrainan presidenttikin kuuluu, oli ainakin suvaittava vaikka ei välttämättä aktiivisesti tuettava Maidanilla keskeisessä roolissa olleita radikaaleja kansallismielisiä. Tämän vuoksi Venäjän pro-

paganda on leimannut ”Kiovan hallinnon” fasistiseksi.

Kansallismieliset haluavat rakentaa ukrainalaista Ukrainaa, josta venäläiset vaikutteet, venäjän kieli mukaan lukien, on häviytetty pois. Tällainen Ukraina ei ole kaikkien maan kansalaisten tahto. Etnisestä ja kielitaustasta riippumatta Ukrainassa on maan itsenäistymisestä saakka ollut heitä, jotka haluavat rakentaa monen kansan, kielen ja kulttuurin Ukrainaa eli jotka toisin sanoen vastustavat radikaalien kansallismielisten jyrkkää maan kahtiajakoa hyvään ukrainalaiseen ja huonoon venäläiseen väestöön ja perinteeseen. Myös Sakwa asettuu tälle kannalle. Hänen ihanteenaan on korruptiota vapaa, demokraattinen, taloudellisesti kestävä pohjalla toimiva, puolueeton ja hyvät itä- ja länsisuhteet omaava Ukraina.

Ihanteen toteutuminen vaatii globaaleja ja lokaaleja ratkaisuja, joiden en usko lyhyellä tähtämällä toteutuvan. Globaalilla tasolla Yhdysvaltain, EU:n, Naton, Venäjän ja Ukrainan pitäisi pystyä neuvottelemaan turvallisuusjärjestelyistä, joilla taattaisiin Ukrainan puolueettomuus eli se, ettei maa liity sen enempää läntisiin kuin itäisiin sotilasliittoumiin. Tällä hetkellä lännessä näytetään ajateltavan, että Venäjä haluaisi laajentua Ukrainaan ja että puolueeton Ukraina todellisuudessa muuttuisi osaksi Venäjän federaatiota. Tämä ei ole todennäköistä. Venäjälle on edullisempaa tukea itsenäistä Ukrainaa. Valtaaminen on sotilaallisesti mahdollista, mutta taloudellisesti kestävämpi taakka. Taloudellisesti menestyvä itsenäinen Ukraina, jonka kaupasta varmasti merkittävä osa tapahtuisi Venäjän kanssa, hyödyttäisi Venäjänkin taloutta. Puskurivaltio Venäjän ja Nato-maiden välillä olisi Venäjälle strategisesti hyödyllisempi kuin rajanaapuruus Natoon kuuluvien maiden kanssa.

Lokaalisti Kiovan hallinnon, Itä-Ukrainan niin sanottujen separatistien ja Krimin vallanpitäjien tulisi

pystyä neuvottelemaan siitä, miten eri alueiden, kieliryhmien ja – vaikka Sakwa ei tätä missään sano – uskonnollisten yhteisöjen tasavertainen asema ja oikeudet taattaisiin. Venäjä ei ainakaan lähitulevaisuudessa tule sallimaan separatistien kukistamista: se olisi sille liian suuri sisä- ja ulkopoliittinen tappio. Sen sijaan se voisi hyvinkin vähentää heille annettua tukea ja siten painostaa heitä neuvottelupöytään. Tämä edellyttäisi, että Venäjä saisi takuut Ukrainan muodostumisesta jonkinlaiseksi liittovaltioksi, jossa eri alueiden paikalliset tarpeet otetaan aidosti huomioon. Tähän taas Kioassa ei tällä hetkellä näytä olevan halukkuutta, muodollisesti Krimin tilanteen takia. Jääräpäinen omiin näkemyksiin sitoutuminen Kioassa, Krimillä, Luganskissa ja Donbassissa on kuitenkin varma sisäpoliittinen tapa ylläpitää kriisiä, jota ei saada ratkaistua ilman eri osapuolten välistä dialogia.

Sakwan teos on ilmeisen tarkoituksellisesti poleeminen tai ”kuvia kumartamaton”, kuten takakannen tekstissä todetaan. Se on kuitenkin erinomainen ja tarpeellinen muistutus siitä, että kansainvälisen politiikan uutisointi on yksipuolista ja edistää jonkin tietyn tahon tulkintoja. Niitä ei pidä unohtaa tai sivuuttaa, mutta, Sakwa muistuttaa, vanhan tuomarinohjeen mukaisesti on syytä kuunnella kaikkia osapuolia.

Muuten erinomaisessa kirjassa on minun silmissäni yksi selkeä puute, nimittäin uskonnollisten yhteisöjen sivuuttaminen. Ne mainitaan varsinaisesti vain jälkisanaisissa, jotka on lisätty teoksen ensimmäisten painosten jälkeen; toisessa englanninkielisessä laitoksessa niitä ei vielä ole. Sivulla 382–383 Sakwa toteaa, että vuoden 2014 alun Maidanin vallankumouksen jälkeen ukrainalaisnationalistit ovat vallanneet parikymmentä Moskovan patriarkaatin alaisen Ukrainan ortodoksisen kirkon kirkkorakennusta sekä hyökänneet noin 70 kyseisen kirkon papin ja seurakuntalaisen kimppeeseen. Henkilö, joka ei tunne Ukrai-

nan uskonnollista kenttää, luultavasti jää ihmettelemään, mistä on kysymys, tai sitten pitää luonnollisena, että ukrainalainen nationalisti vihaa kaikkea Moskovaan liittyvää. Kuten Sakwa politiikan kohdalla osoittaa, tällainen asioiden olemuksellistaminen on virhe. Siksi olisin toivonut hänen avaavan Ukrainan kriisiä myös uskonnon näkökulmasta. Tällaisenaankin kirja kuitenkin avaa tuoreen perspektiivin kriisiin, jonka vakavuutta länsimaat eivät näytä aina oivaltavan.

TEUVO LAITILA, DOS.

MARIANNA FLINCKENBERG-GLUSCHKOFF

Ikoni puhuu: Tietoa ikonien kielestä ja tehtävästä.

2. korjattu painos.

Helsinki: Maahenki 2015. 189 s.

Marianna Flinckenberg-Gluschkoff on kirjoittanut tiiviin ja huolellisesti koostetun teoksen, joka vajaalla kahdella sadalla sivulla avaa ikkunoita ortodoksisen ikoniperinteen ymmärtämiseen. Kirja on kompakti tietopaketti, jossa yhdistyvät ainakin ortodoksisen teologian, liturgiikan, tapakulttuurin, kirkkohistorian, taidehistorian, hagiografian, käytännöllisen elämän ja uskonnonharjoituksen aihepiirit. Näkökulmien yhdistely on toimivaa ja tuottaa lukijalle oivalluksia ortodoksisista tavoista ymmärtää ja käyttää ikoneita.

Teos ei ole tieteellinen tutkimus ikoneista vaan opas ortodoksisen ajatus- ja elämysmaailmaan sekä myös ikonien kanssa toimimiseen. Kirja on enemmän opaskirja kuin varsinainen tietokirja. Se neuvoo, kyseenalaistaa ja myös ottaa kantaa. Kun kirjoittaja väittää, että ”vain idän kirkko on vuosisatojen saatossa säilyttänyt ikonin sakraalin merkityksen katkeamattomana perinteenä”, hän